

רחמן י' (2007). הסיפור בכתבי הקודש. בני ברק: הקיבוץ המאוחד,
ספריית הלל בן חיים

יאירה אמית

הספר הסיפור בכתבי הקודש נפתח בפתח דבר, שבו מציגה המחברת את עיקרי משנתה האמונית, המבוססת כנראה על אכזבה מ"עיון רב שנים בחקר המקרא המודרני על הסתעפויותיו", ואסתפק בהזכרת שני עקרונות: האחד מבטל כל אפשרות שסיפור מקראי הוא מיתוס או בדיון, כי "הסיפור שבתורה, שנכתב 'על פי ה' ביד משה', הוא אמת לאמיתה, ומהימנותו איננה מוטלת בספק"; והעיקרון האחר הוא הכרעה בדבר העדר הצורך בהבחנה המקובלת בתורת הספרות בין סופר, מספר ומחבר, כי "המספר בתורה הוא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. המספרים בספרות הנבואה... ובכתובים אינם במדרגת בן אנוש רגיל" (עמ' 11-12), ומטבע הדברים הסופר ו/או המחבר אף הוא ריבונו של עולם בכבודו ובעצמו. גוף הספר כולל מבוא ושני חלקים. בחלק הראשון, שעניינו תורת הסיפור, שישו פרקים, הכוללים מבוא לסיפור המקראי (פרק ראשון); העמדה זה מול זה של סיפור מונותאיסטי מול סיפור פוליתאיסטי (פרק שני); הפרק השלישי מוקדש לתיאורי גוף; הרביעי - לתופעת הסיבוך וההתרה, המודגמת באמצעות משפט שלמה (מל"א ג 16-28); החמישי עוסק במקרא ובאגדה באמצעות בראשית יב 1-9, ועניינו של הפרק השישי הוא הדמויות. בחלק זה המחברת מלכתחילה אינה טורחת להציג תיאור שיטתי של תורת הסיפור במקרא, כדבריה: "רק כאשר חשתי שיש לי מה להוסיף, אם מבחינת הגוון ואם באורח עקרוני יותר, חזרתי על חומרים ידועים" (עמ' 13). ניסוח מעומעם זה, המתבסס על תחושות, מאפשר לכותבת לחזור על חומרים ידועים ובמקרים רבים אף לא להביא את הדברים בשם אומרים.

בחלק השני, שבו ארבעה פרקים, דנה המחברת ב"סיפורי מקרא בנתיבי חויה", כאשר ההתבוננות החווייתית מלווה את הקריאה שלה בטקסט ואת הכרעותיה כבר לאורך החלק הראשון. הקריאה החווייתית נובעת מתחושת הכותבת כי "שיבוצו של המחקר במסגרת התפיסה המסורתית חייב אותי לפרוץ את חומותיו לעבר תחומי דעת, שבמרכזיהם עומדים האדם וחוויותיו, ולא רק הטקסט ומילותיו" (שם). הינתקות זו מהטקסט וממילותיו מבליטה את קרבת שיטתה לסוג של מדרש. שלושת הפרקים הראשונים של חלק זה (הפרקים השביעי עד התשיעי) הם עיבוד קל של מאמרים שכתבה בשנות התשעים, ועניינם פרשת דוד וגלית, פרשת סדום ועמורה וחלומות פרעה. ואילו בפרק העשירי והאחרון היא נעה למחוז הדרמה, מממשת מצוות כיבוד אב, ומביאה מחזה מקראי מפרי עטו של אביה גדלי-הו רחמן: ויהי כאשר זקן שמואל. לספר גם נספח קצרצר על הקדושה (קדושה אלוקית וקדושת האדם).

קורא שמתחבר לחוויותיה של הכותבת ולהתפעמותה מכל כתוב מקראי, גם אם יבוא מי שיאמר ששיבוצו במקומו הוא מעשה עריכה, ילמד, למשל, מהפסוק "ושם בני-עלי הפני ופנחס כהנים לה" (שמ"א א 3), "שבלבו של כותב הסיפור הזה [מן הסתם שמואל הנביא, י"א] פיעמו אהבת מקדש, אהבה לבאיו של המקדש, אהבת האמת מכל צדדיה ואהבת הצדק, וכתוצאה משילוב נאצל של מכלול ערכים זה נולד העיצוב הלא קונבנציונלי של הסיפור הזה" (עמ' 29).

המחברת מקדישה מקום מרכזי לערכי הסיפור שבמקרא, כאשר היא פוטרת את עצמה מעיסוק שיטתי ומעמיק בזיקה שבין תוכן לצורה, כי לדבריה: "ניתן לטפל בערכיה של יצירה מבלי להתייחס יתר על המידה לסוגיות הכרוכות בעיצוב" (עמ' 30). היא מעדיפה לדון בדבריהם של פרשנים מסורתיים ושל רבנים, וכך דרך משל היא מגיעה למסקנה, כי הערכים העולים מסיפור נישואי רבקה ליצחק (בראשית כד) הם: "סיפור על גמלים וגמילות חסדים, ואם תרצו גם על גמילה, שהרי בגלל החסד שעשתה רבקה עם הגמלים נגמלו יצחק וגם היא עצמה מרווקותם!!" (עמ' 32-33). במדבר פרק יא מקבל מעמד של "דוגמה מופתית לשבעה-עשר עקרונות טיפוליים הננקטים לגבי אנשים הנתונים במשבר" (עמ' 39), וסיפור הבריאה בבראשית א-ב - לתורת החינוך האלוהי למעוניינים ללמדה (עמ' 41). יתרה מזאת, מההשוואה של סיפור הבריאה המקראי (א-ב) למסופוטמי היא למדה על נמיכות האחרון ועל העדר איכויות תרבותיות בו: "תוכן מכוער הולך בד בבד עם ביטויים נלוזים" (עמ' 57). מכאן מסקנתה הנחרצת שאין מקום לטענה "שהמקרא שאב את חומריו מהעלילה הבבלית ועידן אותם" (שם). בדומה, ההשוואה של בראשית כ לדרמה אדיפוס של סופוקלס מלמדת אותה על "ההבדל התהומי שבין התורה השמימית לאלילות התת-אנושית" (עמ' 198). ככלל, ההשוואה לתרבות המערבית נתפסת בעיניה כ"רעה חולה... כאילו הייתה התורה מעשה ידי אדם ולא תורה משמים" (עמ' 188). ועל כל אלה כבר אמר מי שאמר: "וצדיק באמונתו יחיה".

בספר דיאלוג עם ילדים - כיצד להקשיב לילדים, כיצד לענות להם - מדריך להורות אופטימית יותר הכותבת מנסה לעזור להורים לפתח תקשורת אפקטיבית עם ילדיהם. היא רואה בתקשורת זו כלי מרכזי בגידול הילדים ובראגה לשלומם, ומאמינה שבאמצעות תקשורת עם דמויות משמעותיות לומד הילד להעריך את עצמו, להרגיש רצוי ומוכן על ידי אחרים, לבטא את עצמו ולתת אמון בזולת. הדיאלוגים משמשים בעיניה גם כלי לחידוד ההבנה של ההורים את הילד ולבירור סיבות אפשריות להיווצרות בעיות התנהגות אצל ילדים. משום כך הכותבת סוקרת מגוון רחב ביותר של נושאים הקשורים ליחסי הורים-ילדים, ומציעה הסברים אפשריים שונים להיווצרות בעיות בתחומים אלה, תוך שימוש בהשערות המבוססות על תאוריות פסיכולוגיות שונות.

בספר מובאים דיאלוגים הלקוחים מניסיונה של הכותבת עם ילדיה ועם מטופליה, כמו גם דיאלוגים מן הספרות המקצועית ומהספרות היפה, מה שמוסיף עניין לקריאה. המחברת מנתחת דיאלוגים רבים שאינם מוצלחים, ומנסה לספק חלופות להידברות ולהקשבה רגישה יותר.

קשה מאוד להעלות השערות בנוגע לכל הסיבות האפשריות להיווצרותה של בעיה פסיכולוגית ספציפית. לזכות המחברת יש לציין, שאין היא נצמדת להסברים של גישה ספציפית אלא משתמשת בהשערות הנגזרות מתאוריות פסיכולוגיות שונות, תוך בחירה בכמה הסברים מקובלים ורווחים על פי ניסיונה הקליני. חבל שאין הבחנה ברורה יותר בין הקביעות או ההצעות המבוססות על מחקר לבין אלו המבוססות על תאוריה או על ניסיון קליני. המחברת מדגישה את חשיבות ההסתכלות ההתפתחותית ונותנת כלים להסתכלות כזו. עם זאת, בחלק מהפרקים חסרה הבהרה באיזה גיל מדובר, מה שהיה עוזר בהבנה וביישום של הדברים המוצעים. רוב הצעותיה של הכותבת הן הגיוניות ושימושיות. עם זאת, כמה מהנושאים הם רגישים תרבותית, וקשה לצפות מהורים שיאמצו בקלות את הצעות הדיאלוג, ללא עיבוד נוסף והתייחסות לערכיהם ולרקע שלהם. טוב עשתה המחברת שסיפקה הצעות להורים לקריאה נוספת בעברית בנושאים נבחרים.